

УЧАСТЬ МОЛОДІ В ОРГАНІЗАЦІЯХ ПОЛІТИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ: МОБІЛІЗАЦІЙНЕ ТА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНЕ ПІДҐРУНТЯ

Г.В.Циганенко

молодший науковий співробітник

Інститут соціальної та політичної психології АПН України

Актуальність проблеми. В міру наближення парламентських виборів не лише громадяни приглядаються до провідних політиків (їхніх політичних сил), що прагнуть зайняти вершину політичного Олімпу, а й політична еліта виявляє прискіпливий інтерес до власного мобілізаційного ресурсу. Цим ресурсом можуть виступати як політичні партії, так і молодіжні організації політичного спрямування.

Молодіжні об'єднання політичного спрямування відіграють важливе значення як у розвинутих країнах, так і в тих що розвиваються. Як показали результати президентських виборів 2004 року вони спроможні впливати на державні інститути задля захисту свої потреб та інтересів у сфері політики, економіки, культури та інших сферах суспільного життя. Вони здатні перешкоджати необґрунтованому втручанню держави в суспільне життя, здатні сприяти, на думку відомого політолога Томаса Каротерса, зростанню громадянської активності, ангажуванню громадян у політику і зростанню громадянської свідомості [4].

Молодіжні організації виступають одним із важливих факторів соціалізації підлітків і молоді, забезпечують відповідними організаційними навичками молодих людей, які прагнуть активно брати участь у суспільно-політичному житті, але не хочуть працювати у політичних партіях. Молодіжні об'єднання можуть задовольняти актуальні для юнацького віку потреби у спілкуванні, приналежності до референтної групи.

Мета – з'ясувати провідні організаційно-мобілізаційні заходи, які найбільш сприятливі для залучення молоді до організацій політичного

спрямування, виявити соціально-психологічні чинники, які зумовлюють особистісну схильність до таких впливів.

Методи дослідження: теоретичний аналіз і узагальнення, моделювання, анкетування, тестування, порівняння середніх значень показників із застосуванням t-критерію Ст'юдента.

Результати дослідження та їх обговорення.

В сучасній вітчизняній політико-психологічній науці набувають популярності питання пов'язані з дослідженням природи політичних мобілізаційних впливів. Донедавна їхнє дослідження було лише у фокусі уваги соціологів та політологів [1–3, 5, 7–9]. Під мобілізаційними впливами вони розуміють певні організаційні, інформаційні та інші дії політичних лідерів або організацій на індивідів, що базуються на тиску чи викривлені вільних і раціональних політичних пріоритетів цих індивідів [3]. Проте на думку К.Дейча, сутність мобілізації полягає також у доступі до нових форм соціалізації, до нових структур соціальних ролей [7].

Мобілізації, як колективній участі, деякі автори протиставляють автономну участь, яка розуміється як результат раціонального і не зумовленого будь якими зовнішніми факторами самовизначення індивідів у політико-ідеологічній царині [3]. Рухаючись за цією логікою, особа, що самовизначалася не піддається мобілізаційним впливам організаційних структур політичного спрямування. Проте, ми припускаємо, що це не зовсім так. Ми вважаємо, що особа, що самовизначилась може мати певну схильність до мобілізаційних дієвпливів.

Соціально-психологічна сутність самовизначення індивідів у політико-ідеологічній сфері була предметом низки наших досліджень [6]. Емпірично були виділені соціально-психологічні механізми політико-ідеологічного самовизначення, ними виявилися механізми „позиційної конкуренції”, „політичної ідентифікації”, „домінантної автономізації”, „владного самоствердження”, „прагматичної раціоналізації”, „нормативної

непоступливості”. Таким чином завданнями емпіричного дослідження стали:

з’ясування провідних мобілізаційних впливів молодіжних організацій політичного спрямування на які відгукуються особи з різним рівнем політичної активності та залученості;

виявлення провідних спонук і мотивів залучення до молодіжних організацій політичного спрямування;

з’ясування уявлень молоді про ефективні акції, масові заходи для залучення населення до певної громадської чи політичної сили;

з’ясування відмінності індивідуально-типологічних якостей та дії соціально-психологічних механізмів у молоддю з різною залученістю до організацій політичного спрямування.

Пілотажне емпіричне дослідження провідних мобілізаційних впливів молодіжних організацій політичного спрямування проводилося протягом двох етапів, перше – у вересні 2004 року, другий – у січні/лютому 2005 року, загалом опитано 222 особи віком від 18 до 31 року (на першому етапі було опитано 120 осіб, з них юнаків – 45, дівчат – 75; на другому – 102 особи, юнаків і дівчат порівну)¹.

Для виявлення рівня політичної активності випробуваних та з’ясування провідних мобілізаційних впливів організацій політичного спрямування було розроблено анкету, що дала змогу діагностувати наявність чи відсутність потреби бути залученим до політичних процесів, розкрити провідні спонуки такої залученості та з’ясувати мотиви участі молоді у організаціях політичного спрямування (апробація анкети була здійснена протягом першого етапу дослідження). На другому етапі, окрім зазначеної анкети, було застосовано ще два опитувальника (для з’ясування соціально-психологічного підґрунтя схильності до мобілізаційних впливів), перший – опитувальник

¹ II етап емпіричного дослідження проведено під нашим керівництвом студенткою Київського славістичного університету Наталією Точиленковою

вимірювання рівня прояву соціально-психологічних механізмів політико-ідеологічного самовизначення (ОРПС), другий – індивідуально-типологічний опитувальник (ІТО) Л. Собчик [2, 3].

За рівнем політичної активності випробуваних було розділено на дві групи, *до першої групи* ми віднесли тих, які тією чи іншою мірою брали участь у акціях, організованих молодіжними організаціями політичного спрямування (Українська соціал-демократична молодь (СДПУ(о)), політичної партії „Молода Україна”), *до другої* – молодь, яка не приймала участі у таких акціях (пересічна молодь, студенти).

Увиразнити провідні мобілізаційні впливи організацій політичного спрямування дала змогу *процедура порівняння середніх значень показників* за t-критерієм Ст'юдента, тобто, ми співставляли середні показники виборів молоді з першої і другої груп.

Порівняння відповідей випробуваних першої і другої груп дав змогу отримати значущу різницю за 11 твердженням (табл.1.).

Таблиця 1

Порівняння відповідей на запитання: **„Що з переліченого нижче ти, насамперед, міг би зробити, щоб виявити свою прихильність до політичної партії чи політичної організації?”**

	1 група	2 група	Середнє значення	Рівень значущості
Стати її членом	0,59	0,06	6,86	0,001
Роздавати або клеїти листівки, газети, агітаційні матеріали	0,47	0,14	3,89	0,01
Організувати і проводити масові заходи	0,31	0,08	3,10	0,01
Брати участь у мітингах, акціях, семінарах, тренінгах	0,49	0,14	4,11	0,001
Працювати офіційним спостерігачем на виборах від цієї партії	0,35	0,14	2,59	0,01
Збирати підписи на підтримку кандидата від цієї політичної партії	0,27	0,12	2,02	0,05
Проводити тренінги для політичної активації населення	0,37	0,04	4,52	0,001
Агітувати на підтримку цієї політичної партії	0,27	0,08	2,66	0,01
Голосувати за неї під час виборів	0,27	0,33	-0,64	0,52
Залучати до політичної партії своїх родичів, друзів, колег	0,35	0,10	3,20	0,01
Підтримувати Інтернет – ресурс цієї політичної партії	0,14	0,02	2,24	0,03
Не згодився б допомагати	0,00	0,12	-2,58	0,01
Важко відповісти	0,02	0,33	-4,51	0,001

Найбільш привабливими для політично активної молоді виявилися: членство в громадській (чи політичній) організації, організація і проведення масових заходів на її підтримку, участь у мітингах, акціях, семінарах,

тренінгах, проведення тренінгів для політичної активації населення на підтримку цієї політичної партії. Третина політично неактивна молодь вибирала відповідь „важко відповісти”

На рішення взяти участь у політичних акціях випробуваних з першої групи може вплинути палкий заклик лідера партії та симпатія до нього, прагнення підтримати своїх товаришів, власні політичні погляди (переконання), бажання виявити свою громадянську позицію (табл.2.)

Таблиця 2

Порівняння відповідей на запитання: **Що з переліченого нижче насамперед могло б спонукати тебе взяти участь у таких акціях?**

	1 група	2 група	Середнє значення	Значуща різниця
Бажання розважитися, “приколотися”	0,00	0,20	-3,49	0,01
Шанс заробити	0,04	0,41	-4,98	0,01
Палкий заклик лідера	0,18	0,04	2,27	0,03
Симпатія до лідера партії	0,33	0,20	1,57	0,12
Бути схожим на авторитетну людину	0,00	0,02	-1,00	0,32
Прагнення підтримати своїх товаришів	0,16	0,02	2,49	0,01
Власні політичні погляди (переконання)	0,43	0,08	4,43	0,01
Бажання виявити свою громадянську позицію	0,49	0,24	2,75	0,01
Ніщо не може спонукати	0,00	0,10	-2,33	0,02
Важко відповісти	0,00	0,08	-2,06	0,04

Для випробуваних з другої групи таким спонукаючим фактором може бути шанс заробити гроші, бажання розважитися.

Як бачимо випробувані з першої групи більш вмотивовані ціннісними та емоційними чинниками, які стосуються політико-ідеологічних поглядів і переконань, на відміну від опитуваних з другої групи, яких спонують експресивні та матеріальні чинники.

Для з’ясування уявлень молоді про ефективні акції, масові заходи для залучення населення до певної громадської чи політичної сили ми запропонували їм визначити такі з запропонованого переліку. На думку політично активної молоді таким ефективними заходами є мітинги, демонстрації, які проводять громадським організаціями або політичними партіями, а також інформування через передвиборчі листівки, газети,

плакати, рекламні щити. На думку політично неактивної молоді ефективними є зустрічі з політиками, громадським активістами, застосування так званого адміністративного ресурсу, споживання політичних теле- та радіопередач, читання газет суспільно-політичного змісту акції.

Наступним важливим чинником, вплив яких мав бути простежений стало визначення факторів, що можуть бути визначальними на етапі прийняття рішення про вступ до молодіжної організації чи політичної партії. Для молодих людей з першої групи значущою при вступі до молодіжної організації чи політичної партії є думка ровесників, однолітків, керівників країни, які є членами цієї організації чи партії та засобів масової інформації (ЗМІ). Колеги по роботі також могли вплинути на прийняття рішення про вступ до організації політичного спрямування або політичної партії.

Випробувані з другої групи при прийнятті рішення про вступ до організації політичного спрямування швидше б прислухалися б до друзів, сусідів, власного серця й розуму. Таким чином найближче референтне оточення, керівники–лідери, засоби масової інформації можуть виступати тим мобілізуючим ресурсом яких може суттєвим чином вплинути на прийняття рішення про вступ до партійної структури або до молодіжної організацій політичного спрямування.

Далі було виявлено провідні мотиваційні чинники участі у діяльності молодіжних організацій політичного спрямування. Для випробуваних з першої групи мотивуючими факторами стали: відчуття приналежності до певної групи ($p < 0.01$), можливість розвивати здібності і нахили ($p < 0.01$), відчуття приналежності до формування історії в країні ($p < 0.01$), можливість керувати своїм життям ($p < 0.01$) й реалізувати свій лідерський потенціал ($p < 0.01$). Зазначені показники можуть виступати не лише як мотиви участі в акціях, членстві в партійних і громадських структурах, так і можуть слугувати певними показниками, які дають змогу вести мову про політичну ідентифікацію. Сутність політичної ідентифікації полягає як у раціональному виборі певної політичної платформи, певних політичних поглядів і

асимілюванню їх як своїх власних, прилучення до діяльності (або хоча б “співчування”) певним політичним силам, усвідомлення свого політичного Я, своєї ролі у політичному житті суспільства, але й може включати також неусвідомлені мотиви, настановлення.

На інтенсифікацію дії механізму політичної ідентифікації можуть впливати певні соціально-психологічні особливості особистості. Їх ми з’ясовували за допомогою опитувальника (ОРПС) та індивідуально-типологічний опитувальник (ІТО) Л. Собчик. У випробуваних, які брали участь у акціях, заходах молодіжних організацій виявлено високий рівень кореляції між цією участю (0,85) і високим рівнем політико-ідеологічного самовизначення². Таким чином, можна передбачити, що в процесі залучення до організацій політичного спрямування політично активна молодь може здійснювати особистісну фільтрацію політико-ідеологічних цінностей,

У випробуваних з першої групи яскраво проявляються такі соціально-психологічні механізми, як „позиційна конкуренція”, „політична ідентифікація” та „владне самоствердження” (табл. 3).

Таблиця 8

Порівняння відмінностей між показниками соціально-психологічних механізмів і індивідуально-типологічними якостями у випробуваних з різними рівнем політичної участі

	1 група	2 група	Середнє значення	Значуща різниця
Екстраверсія	5,92	4,53	3,33	0,01
Спонтанність	4,96	3,69	3,63	0,01
Агресивність	4,63	4,04	1,87	0,06
Ригідність	4,94	5,25	-0,96	0,34
Інтроверсія	3,00	5,53	-7,32	0,01
Сензитивність	5,61	6,88	-3,66	0,01
Тревожність	4,96	4,16	2,57	0,01
Лабільність	6,25	5,29	3,02	0,01
Лідерство	10,88	8,22	4,09	0,01
Конфліктність	9,63	9,29	0,69	0,49

² Високий рівень самовизначення виступає як осмислений, рефлексивний результат процесу визначення світоглядних і ціннісних пріоритетів у політико-ідеологічній сфері, спирається на особистісну ціннісну диспозицію/систему, зумовлюється ідейно-політичними орієнтаціями, особливостями соціального мислення, цілями, мотивами, потребами, самооцінкою, самосвідомістю (Г.В.Циганенко).

Індивідуалізм	7,96	10,78	-5,79	0,01
Залежність	9,76	11,14	-3,03	0,01
Конформність	11,82	9,76	3,87	0,01
Компромісність	11,25	9,43	3,80	0,01
Комунікативність	12,25	9,84	3,90	0,01
Позиційна конкуренція	74,27	59,49	7,14	0,01
Політична ідентифікація	68,82	33,29	25,42	0,01
Домінантна автономізація	30,98	30,71	0,35	0,73
Владне самоствердження	29,73	21,06	6,50	0,01
Прагматична раціоналізація	14,06	14,08	-0,03	0,98
Нормативна непоступливість	12,25	11,67	1,21	0,23

Для них характерні також такі досить суперечливі індивідуально-типологічні якості як: екстравертованість, спонтанність (проявляється як прагнення до самоствердження, наступальності, лідерства, виражається у високій пошуковій активності й сильному “Я”) та тривожність і лабільність (що проявляється в мінливості емоційного настрою і активності, в сильній залежності від референтної групи), неконформність.

Політично активним випробуваним характерна поведінка і настановлення спрямовані на відстоювання своїх ціннісно-ідеологічних орієнтацій, вони, як правило, мають активну життєву позицію, здатні до конкуренції, цілеспрямовані, водночас вони можуть бути різкими і агресивними, тривожними і зорієнтованими на соціальне схвалення, можуть мати однозначні судження і бути нетерпимими до протилежних цінностям, думкам. Випробувані мають досить стійкий інтерес до соціально-політичної інформації, прагнуть формувати певне ставлення до неї, мають потребу визначити політико-ідеологічні або партійні преференції, формувати політико-ідеологічну/партійну ідентичність, мають достатньо чіткі орієнтації на суспільне визнання. Для них характерні особистісні настановлення на сприймання соціальних категорій і політичних подій, явищ у крайніх межах (тобто відбувається процес „Я” категоризації, як солідарування з соціальними групами, категоріями, ідеалами [4]).

Для випробуваних з настановленнями на пасивну, низьку політичну активність характерними є інтровертованість, індивідуалізм, залежність, сенситивність (проявляється в якості орієнтації на авторитет більш сильної особистості).

Таким чином, для політично пасивної молоді характерними є зовнішня соціальна пасивність і залежність від думок найближчого референтного оточення. Проте така молодь може мати високу інтрапсихічну активність, прагне пізнавати світ свого “Я”, котрий суб’єктивно сприймається як більш значущий, порівняно з навколишньою дійсністю.

Висновки. Дослідження взаємозв’язку залученості до молодіжних організацій політичного спрямування та індивідуально-типологічних якостей (соціально-психологічних механізмів) дало змогу з’ясувати не лише провідних організаційно-мобілізаційні заходи, які найбільш ефективні для залучення молоді, але й, у першому наближенні, соціально-психологічне підґрунтя схильності стимулюють політичну активність індивідів.

Анотації

Розглядаються провідні мобілізаційні впливи молодіжних організацій політичного спрямування. На основі даних проведеного пілотажного дослідження аналізуються як мобілізаційні впливи, що здійснюються молодіжними організаціями політичного спрямування, так і з’ясовується соціально-психологічне підґрунтя особистісної схильності до таких впливів. Показано, що для політично активної молоді, яка відгукується на акції організацій політичного спрямування досить суперечливі індивідуально-типологічні якості: екстравертованість, спонтанність, лабільність, тривожність, прагнення лідерства, здатність до конкуренції. Для молоді з політично-пасивними настановленнями інтровертованість, сенситивність, залежність від авторитетів, або ж акцентуйоване прагнення до індивідуалізму.

Рассматривается сущность мобилизационных влияний молодёжных организаций политической направленности. На основе данных проведенного пилотажного исследования анализируются как сами мобилизационные влияния, так и сущностное социально-психологическое основание личностной подверженности этим влияниям. Показано, что для политически активной молодёжи характерны противоречивые личностно-типологические

характеристики: экстравертированность, спонтанность, лабильность, тревожность, стремление к лидерству, направленность на конкуренцию. Для молодёжи с пассивно-политическими установками более характерны такие личностные характеристики, как интровертированность, сензитивность, зависимость от авторитетов, или же стремление к индивидуализму.

The article deals with the issue of mobilization influences of politically-orientated youth organizations. Upon the data received from pilot survey the issue of mobilization influence and phenomenological social-psychological fundamentals of personal susceptibility to these influences are analyzed. It is defined that such personality-typological traits as extroversion, spontaneity, lability, alarmity, tendency to leadership, and direction to competitiveness are immanent to politically active youth which is susceptible to these influences. On the contrary, the youth with passive political attitudes shares the following personal characteristics: introversion, sensitivity, dependency upon the authorities and the tendency to individualism.

Ключові слова: мобілізаційні впливи, організації політичного спрямування, соціально-психологічні механізми і чинники.

Література

1. Алмонд Г., Верба С. Гражданская культура и стабильность демократии // Полис, 1992, № 4.
2. Гельман В.Я. Политическая культура, массовое участие и электоральное поведение// Политическая социология и современная российская политика/Под ред. Голосов Г.В., Мелешкина Е.Ю. – СПб, 2000.
2. Голосов Г. Поведение избирателей в России: теоретические перспективы и результаты региональных выборов//Выборы и партии в регионах России/Под ред. Г. Люхтерхандт-Михалевой, С. Рыженкова. М.; СПб., 2000.
3. Гончаров Д.В. Политическая мобилизация// Полис. – 1995. – № 6.
4. Каротерс Томас. Критический взгляд на гражданское общество. 2001. - <http://www.academy-go.ru/Site/GrObsh/Publications/Karoters.shtml> //
5. Политический процесс: основные аспекты и способы анализа: Сборник учебных материалов / Под ред. Мелешкиной Е.Ю. – М., 2001.

6. Циганенко Г.В. Рівнева модель дії соціально-психологічних механізмів політико-ідеологічного самовизначення молоді// Вісник Чернігівського університету. Психологія. 2005

7. Deutsch K.W. Social Mobilization and Political Development. — "American Political Science Review". №.55 (Sep. 1961).

8. Roscnau J.N. Citizenship between Elections. Ли Inquiry into the Mobilizable American. N. Y.-L., 1974.

9. Оцінка загальнополітичної ситуації
http://www.agency.org.ua/index.php?mod=demo12_2

Надруковано: Участь молоді в організаціях політичного спрямування: мобілізаційне та соціально-психологічне підґрунтя//Наукові студії з соціальної та політичної психології. – 2005. – № 4. – С.246–254